

Гончаренко Владислава Олександрівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права*

ЗАХИСТ ДОБРОСОВІСНОГО ВОЛОДІННЯ

Актуальність дослідження. Стаття 330 ЦК України захищає інтереси добросовісного володільця майна, набутого від неправомочної особи. Визначення правової долі майна, набутого добросовісним набувачем, є вельми актуальним питанням, оскільки зазначена ситуація є дуже поширеною на сьогодні.

Стан розробки теми. Теоретичною основою дослідження є праці відомих вітчизняних та зарубіжних фахівців у галузі римського права: М.Бартошека, Барона, Д.Віншейда, Г.Дернбурга, Д.В.Дождьева, Р.Єринга, А.І.Косарева, В.А.Краснокутського, С.О.Муромцева, І.Б.Новицького, Г.Паделлетті, І.С.Перетерського, І.О.Покровського, М.Поленак-Акімовської, І.Пухана, К.Ф.Савін'ї, В.М. Хвостова та ін., а також таких цивілістів, як: М.І.Брагінський, Є.В.Васьковський, В.В.Вітрянський, О.В.Дзера, А.С.Довгерт, Н.В.Кузнєцова, С.Н.Ландкоф, Г.К.Матвєєв, В.П.Маслов, У.Маттеї, З.І.Меєрзон, Д.Г.Мейєр, К.Побєдоносцев, О.А.Підопригора, С.О.Погрібний, Є.О.Харитонов, Я.М.Шевченко, Г.Ф.Шершеневич тощо. Однак, фундаментальні дослідження з питань захисту добросовісного володіння у цивільному праві України майже відсутні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Володіння (possesio) поділяється на законне (таке, що має законну підставу; наприклад, володіння за договором) та незаконне (володіння без законної підстави). В свою чергу, незаконне володіння поділяється на добросовісне та недобросовісне. Добросовісним є володілець, який не знав і не міг знати, що набуто ним майно

відчужене особою, яка не мала на це права. Недобросовісним є володілець, який знав чи повинен був знати про незаконність набуття ним майна.

При цьому діє презумпція правомірності правочину, за яким річ була передана від відчужувача до набувача (ст. 204 ЦК України). Для її спростування має бути доведено, що набувач навмисно чи з грубої необережності не врахував обставин правочину, які свідчили про те, що річ відчужується неправомірно. Отже, однієї лише простої необережності набувача недостатньо для визнання його недобросовісним, а необхідно довести його намір або грубу необережність.

У випадку, коли майно вибуває із володіння власника чи титульного володільця (*possessor justus*) та переходить у чуже незаконне володіння, власник чи титульний володілець мають право витребувати належне їм майно із чужого незаконного володіння шляхом подачі до суду віндикаційного позову (ст. 387 ЦК України). Однак, законом передбачаються випадки, коли віндикаційний позов не підлягає задоволенню. Йдеться про витребування майна у добросовісного набувача. Відповідно ч. 1 до ст. 388 ЦК України, якщо майно за відплатним договором придбане в особи, яка не мала права його відчужувати, про що набувач не знав і не міг знати (добросовісний набувач), власник має право витребувати це майно від набувача лише у разі, якщо майно: 1) було загублене власником або особою, якій він передав майно у володіння; 2) було викрадене у власника або особи, якій він передав майно у володіння; 3) вибуло з володіння власника або особи, якій він передав майно у володіння, не з їхньої волі іншим шляхом.

Отже, у добросовісного набувача майна, отриманого за відплатним договором, майно не може бути витребувано, коли воно вибуло з володіння власника чи титульного володіння лише з їхньої волі.

Проте, у кожному разі майно не може бути витребуване від добросовісного набувача, якщо воно було продане у порядку, встановленому для виконання судових рішень. Таким чином, право власника на витребування

речі з чужого незаконного володіння обмежується в інтересах добросовісного відплатного набувача, який придбав річ за вказаних в частині 2 ст. 388 ЦК України обставин.

Добросовісність або недобросовісність незаконного володільця має також істотне значення:

1) у разі необхідності витребування грошей та цінних паперів.

Гроші, а також цінні папери на пред'явника взагалі не можуть бути витребувані від добросовісного набувача (ст. 389 ЦК України). При цьому не має значення, чи вибуло таке майно від власника з його волі, чи майно надійшло до набувача безвідплатно і т.д. Добросовісність набувача вже сама по собі є достатньою підставою для відмови у позові власнику про витребування зазначених речей. Іменні цінні папери можна витребувати від добросовісного незаконного володільця, внаслідок їхньої індивідуалізації. Тому при витребуванні іменних цінних паперів застосовуються правила ст. 388 ЦК України.

2) при розрахунках у разі повернення речі з чужого незаконного володіння.

Якщо власник чи титульний володільць не мають право на витребування майна у добросовісного набувача, відповідно до положень ст. 330 ЦК України він набуває на нього право власності. Слід зазначити, що у випадку, коли відповідно до закону власник чи титульний володільць втрачають право на подачу віндикаційного позову, вони також не мають права на подачу позову про визнання правочину, за яким відбулася передача майна добросовісному набувачеві, недійним.

У безоплатного добросовісного набувача майна власник має право витребувати його у всіх випадках (ч. 3 ст. 388 ЦК України).